

УДК 94(477.86)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/101-4>**Степан БОРЧУК,***orcid.org/0000-0001-7494-7369*

доктор історичних наук,

професор кафедри всесвітньої історії

Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) *stepan.borchuk@cnu.edu.ua*

УВІЧНЕННЯ ПАМ'ЯТІ ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ В ТОПОНІМІЧНОМУ ПРОСТОРІ МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА (2014–2025 РР.)

У статті досліджено процес увічнення пам'яті захисників України в топонімічному просторі міста Івано-Франківська упродовж 2014–2025 рр. Розглянуто трансформацію міської топонімії в контексті реалізації державної політики національної пам'яті, процесів декомунізації та деколонізації, а також суспільно-політичних змін, спричинених російсько-українською війною. Проаналізовано нормативно-правові засади формування сучасної топонімічної політики, діяльність органів місцевого самоврядування, топонімічної комісії та громадськості у процесі найменування й перейменування вулиць, площ, скверів та інших об'єктів міського простору. Особливу увагу приділено меморіалізації полеглих військовослужбовців, добровольців, Героїв Небесної Сотні, учасників Антитерористичної операції, Операції об'єднаних сил, воїнів Сил оборони України, а також військових підрозділів, які відіграли визначну роль у захисті державної незалежності.

Встановлено, що після початку російської агресії у 2014 р. увічнення пам'яті захисників України стало одним із пріоритетних напрямів розвитку міської топоніміки та важливою складовою політики пам'яті на місцевому рівні. Доведено, що початковий етап характеризувався поєднанням заходів із декомунізації топонімічного простору та вшанування учасників сучасної боротьби за незалежність України. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації у 2022 р. стало каталізатором нового етапу переосмислення символічного простору міста, який супроводжувався активним усуненням назв, пов'язаних із російською імперською та радянською спадщиною, і масштабним запровадженням урбанонімів, присвячених українським військовослужбовцям, добровольцям, військовим формуванням, знаковим подіям та символам сучасної російсько-української війни.

З'ясовано, що сучасна топонімічна політика Івано-Франківська поєднує загальнодержавні підходи до реалізації політики національної пам'яті з локальними практиками меморіалізації, орієнтованими на збереження пам'яті про уродженців і мешканців громади, які загинули, захищаючи Україну. Визначено, що присвоєння їхніх імен об'єктам міського простору сприяє формуванню історичної культури, утвердженню української національної ідентичності, консолідації місцевої громади та закріпленню в суспільній свідомості цінностей свободи, державності й громадянської відповідальності. Доведено, що топонімічна меморіалізація в Івано-Франківську є одним із найважливіших інструментів символічного осмислення сучасної російсько-української війни та збереження пам'яті про її учасників у міському просторі.

Ключові слова: політика пам'яті, меморіалізація, топоніміка, урбаноніми, Івано-Франківськ, російсько-українська війна, декомунізація, деколонізація, захисники України.

Stepan BORCHUK,*orcid.org/0000-0001-7494-7369*

Doctor of Historical Sciences,

Professor at the Department of World History

Vasyl Stefanyk Carpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *stepan.borchuk@cnu.edu.ua*

PERPETITUDE OF THE MEMORY OF THE DEFENDERS OF UKRAINE IN THE TOPONYMIC SPACE OF THE CITY OF IVANO-FRANKIVSK (2014–2025)

The article examines the process of perpetuating the memory of the defenders of Ukraine in the toponymic space of the city of Ivano-Frankivsk during 2014–2025. The transformation of city toponymy is considered in the context of the implementation of the state policy of national memory, the processes of decommunization and decolonization, as well as socio-political changes caused by the Russian-Ukrainian war. The legal and regulatory framework for the formation of modern toponymic policy, the activities of local governments, the toponymic commission and the public in the process of naming and renaming streets, squares, squares and other objects of urban space are analyzed. Particular attention is paid to the memorialization of fallen servicemen, volunteers, Heroes of the Heavenly Hundred, participants in the Anti-Terrorist Operation, the Joint Forces Operation, soldiers of the Defense Forces of Ukraine, as well as military units that

played a significant role in protecting state independence. It is established that after the beginning of Russian aggression in 2014, the perpetuation of the memory of the defenders of Ukraine became one of the priority areas of development of urban toponymy and an important component of the memory policy at the local level. It is proven that the initial stage was characterized by a combination of measures to decommunize the toponymic space and honor participants in the modern struggle for the independence of Ukraine. The full-scale invasion of the Russian Federation in 2022 became the catalyst for a new stage of rethinking the symbolic space of the city, which was accompanied by the active elimination of names associated with the Russian imperial and Soviet heritage and the large-scale introduction of urbanonyms dedicated to Ukrainian servicemen, volunteers, military formations, significant events and symbols of the modern Russian-Ukrainian war. It was found that the modern toponymic policy of Ivano-Frankivsk combines state-wide approaches to the implementation of the policy of national memory with local practices of memorialization, focused on preserving the memory of natives and residents of the community who died defending Ukraine. It is determined that assigning their names to objects of urban space contributes to the formation of historical culture, the affirmation of Ukrainian national identity, the consolidation of the local community and the consolidation in the public consciousness of the values of freedom, statehood and civic responsibility. It is proven that toponymic memorialization in Ivano-Frankivsk is one of the most important tools for the symbolic understanding of the modern Russian-Ukrainian war and the preservation of the memory of its participants in the urban space.

Key words: memory policy, memorialization, toponymy, urbanonyms, Ivano-Frankivsk, Russian-Ukrainian war, decommunization, decolonization, defenders of Ukraine.

Постановка проблеми. Топонімічний простір сучасного міста є важливим елементом символічної політики держави та місцевих громад. Назви вулиць, площ, скверів і парків виконують не лише орієнтаційну функцію, а й виступають засобом трансляції історичної пам'яті, суспільних цінностей і національної ідентичності. Через систему урбанонімів суспільство формує власний історичний канон, визначає постаті та події, які заслуговують на суспільне визнання, а також відображає актуальні політичні та культурні процеси (Габорака, 2011: 5).

Після відновлення незалежності України у 1991 р. розпочалося поступове звільнення публічного простору від радянської символіки. Проте саме російська агресія проти України у 2014 р., а особливо повномасштабне вторгнення у лютому 2022 р., істотно прискорили процеси переосмислення символічного простору українських міст. У цих умовах топоніміка перетворилася на один із ключових механізмів політики національної пам'яті, а увічнення пам'яті загиблих військовослужбовців стало важливою складовою державної гуманітарної політики.

Івано-Франківськ належить до тих українських міст, де процеси декомунізації розпочалися ще на початку 1990-х рр. Завдяки цьому після 2014 р. основний акцент топонімічної політики змістився від ліквідації радянської спадщини до вшанування борців за незалежність України, Героїв Небесної Сотні, учасників АТО/ООС та військовослужбовців, які загинули під час відсічі російської агресії. Особливої інтенсивності ці процеси набули після початку повномасштабної війни, коли міська влада, громадськість та родини полеглих ініціювали численні перейменування вулиць і присвоєння нових назв об'єктам міського простору.

Таким чином, дослідження топонімічної меморіалізації захисників України дозволяє просте-

жити трансформацію локальної політики пам'яті, механізми формування сучасного символічного простору міста та особливості взаємодії державної й місцевої меморіальної політики.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика топонімічної політики, політики пам'яті та трансформації символічного простору активно розробляється українськими істориками, краєзнавцями й дослідниками меморіальних практик. Значний внесок у вивчення топоніміки Івано-Франківщини зробили М. Габорака (Габорака, 2007; Габорака, 2011), праці якого присвячені історико-етимологічному аналізу назв населених пунктів і топонімії Галицької Гуцульщини, а також Б. Гаврилів (Гаврилів, 2010), який досліджував історичний розвиток міського простору Івано-Франківська та особливості формування його урбанонімії. Важливими для осмислення регіональної політики пам'яті є праці І. Монолатія (Монолатій, 2017), М. Кугутяка (Кугутяк, 1993) та інших дослідників, присвячені історичній пам'яті, регіональній ідентичності та суспільно-політичним трансформаціям Прикарпаття. Теоретичне підґрунтя дослідження становлять концепція колективної пам'яті Моріса Гальбвакса (Гальбвакс, 2020; Halbwachs, 1992), відповідно до якої пам'ять формується та функціонує в межах соціальних груп, а також концепція «місць пам'яті» П'єра Нора (Nora, 1996), що розглядає топоніміку як важливий механізм символічної репрезентації минулого, меморіалізації та конструювання колективної ідентичності. Водночас процес увічнення пам'яті захисників України в топонімічному просторі Івано-Франківська упродовж 2014–2025 рр. досі не став предметом комплексного історичного дослідження, що зумовлює наукову актуальність запропонованої статті.

Окремий напрям становлять дослідження Українського інституту національної пам'яті, при-

свячені реалізації законодавства про декомунізацію та деколонізацію топонімії. Методичні рекомендації Інституту стали практичною основою діяльності органів місцевого самоврядування під час перейменування географічних об'єктів.

Водночас питання меморіалізації саме сучасних захисників України у топонімічному просторі Івано-Франківська поки що не стало предметом окремого комплексного історичного дослідження. Більшість наявних праць стосується загальних процесів декомунізації або окремих перейменувань, що зумовлює актуальність запропонованого дослідження.

Метою статті є комплексний аналіз процесу увічнення пам'яті захисників України у топонімічному просторі міста Івано-Франківська впродовж 2014–2025 рр., визначення його основних етапів, особливостей та ролі у формуванні сучасної політики пам'яті.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- проаналізувати нормативно-правові засади меморіалізації через топоніміку;
- простежити еволюцію топонімічної політики Івано-Франківська після 2014 р.;
- охарактеризувати основні напрями увічнення пам'яті загиблих захисників України;
- визначити роль органів місцевого самоврядування та громадськості у процесі найменування і перейменування міських об'єктів;
- з'ясувати вплив повномасштабної російсько-української війни на трансформацію символічного простору міста.

Методологічну основу дослідження становлять принципи історизму, наукової об'єктивності та системності. Використано історико-порівняльний, історико-генетичний, проблемно-хронологічний, структурно-функціональний та міждисциплінарний підходи, характерні для сучасних студій пам'яті й історичної урбаністики.

Виклад основного матеріалу. У сучасних гуманітарних дослідженнях топоніміка розглядається не лише як сукупність географічних назв, а й як важливий механізм конструювання колективної пам'яті та символічного простору. Урбаноніми відображають систему цінностей суспільства, його історичні пріоритети та політичні орієнтири. Саме через назви вулиць, площ, скверів і парків держава та місцеві громади формують пантеон національних героїв, увічнюють визначні історичні події та транслюють суспільству бажані моделі історичної пам'яті (Гирич, 2021: 59).

П'єр Нора наголошував, що сучасні суспільства створюють особливі «місця пам'яті» (*lieux de*

mémoire), які компенсують поступове зникнення живої історичної пам'яті. Одним із таких місць є топонімічний простір міст, адже саме він щоденно взаємодіє з громадянами та постійно відтворює символічні образи минулого (Нора, 2014: 132). Подібної позиції дотримувалася й Аляйда Ассман, яка розглядала культурну пам'ять як систему символів, ритуалів і знаків, що забезпечують історичну тяглість суспільства (Ассман, 2014: 236).

В українських умовах особливого значення топонімічна політика набула після відновлення незалежності. Якщо в 1990-х рр. вона була переважно спрямована на усунення радянської символіки, то після початку російської агресії у 2014 р. пріоритетом стало увічнення пам'яті захисників України. З цього часу урбаноніми дедалі більше виконують функцію суспільного вшанування військовослужбовців, добровольців, волонтерів та інших учасників боротьби за незалежність держави (Український інститут, 2023: 21).

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації у 2022 р. істотно посилює ці процеси. Меморіалізація сучасної війни стала одним із ключових напрямів державної політики пам'яті, а найменування міських об'єктів на честь загиблих захисників України – одним із найпоширеніших способів громадського вшанування їхнього подвигу. Саме через топоніміку відбувається інтеграція новітньої військової історії до історичної пам'яті місцевих громад (Український інститут, 2023: 32).

Для Івано-Франківська ця тенденція мала особливе значення. Місто традиційно було одним із центрів національно-патріотичного руху, тому процеси меморіалізації сучасних героїв органічно поєдналися із вже сформованою традицією вшанування діячів визвольних змагань ХХ ст., Української революції, ОУН та УПА. Це забезпечило спадкоємність місцевої політики пам'яті та сприяло формуванню єдиного національного історичного наративу (Монолатій, 2017: 42).

Правові механізми присвоєння назв вулицям, площам та іншим об'єктам топоніміки визначаються Законом України «Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій» від 24 травня 2012 р. № 4865-VI. Ним визначено правові та організаційні засади присвоєння імен і назв юридичним особам та об'єктам права власності, встановлено основні критерії, принципи та процедури ухвалення відповідних рішень. Закон передбачає, що присвоєння імен здійснюється з метою увічнення пам'яті про видатних осіб, визначні історичні події, а також вшанування їхнього внеску

в державотворення, розвиток суспільства, науки, культури, освіти та захист незалежності України. Саме цей нормативно-правовий акт став однією з правових основ для присвоєння імен полеглих захисників України вулицям, скверам та іншим об'єктам міського простору (Закон України, 2012).

Важливим етапом стало ухвалення пакета законів про декомунізацію у квітні 2015 р. Насамперед Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», який започаткував масштабне очищення топонімічного простору України від радянської символіки. Ухвалення Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» започаткувало новий етап державної політики пам'яті, створивши правові засади для очищення топонімічного простору від радянської символіки та подальшого перейменування об'єктів топонімії, зокрема й в Івано-Франківську (Закон України, 2015).

Новий етап розпочався після прийняття Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» (2023), що визначив правові засади усунення назв, пов'язаних із російською імперською спадщиною, та стимулював подальше наповнення міського простору українським історичним змістом (Закон України, 2023).

Методичний супровід реалізації цих законів здійснює Український інститут національної пам'яті, який у 2023 р. підготував збірник рекомендацій щодо виконання вимог законодавства про деколонізацію топонімії. Документ наголошує, що під час найменування нових об'єктів перевагу доцільно надавати особам, чия діяльність пов'язана з боротьбою за незалежність України, розвитком української культури та захистом державності (Український інститут, 2023).

На місцевому рівні рішення щодо найменування або перейменування вулиць ухвалює Івано-Франківська міська рада на підставі рекомендацій міської комісії з найменування об'єктів благоустрою, громадських обговорень та висновків істориків і краєзнавців. Саме така модель забезпечує поєднання державної політики пам'яті із локальними історичними традиціями.

Початок російської агресії проти України у 2014 р. став важливим рубежем у розвитку топонімічної політики Івано-Франківська. Якщо у попередні десятиліття основним завданням було повернення історичних назв та ліквідація радянських

урбанонімів, то після Революції Гідності міська громада дедалі активніше почала вшановувати сучасних захисників України (Скільки топонімів, 2024).

Одним із перших напрямів стала меморіалізація Героїв Небесної Сотні. Уже в 2014 р. у місті з'явилися об'єкти, присвячені учасникам Революції Гідності, а згодом аналогічна практика поширилася і на загиблих військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції та операції Об'єднаних сил (Касьянов, 2018: 253).

Показово, що у цей період Івано-Франківськ не обмежувався лише перейменуванням існуючих вулиць. Значна частина нових урбанонімів виникла під час забудови нових житлових кварталів, що давало можливість уникнути конфліктів із мешканцями та одночасно формувати сучасний український символічний простір. Саме тоді з'явилися нові назви, пов'язані з українською державністю, визвольними змаганнями та військовою історією.

Поступово міська влада виробила принцип, відповідно до якого присвоєння імені загиблого захисника здійснювалося після відповідного громадського обговорення, погодження профільної комісії та рішення міської ради. Такий підхід забезпечував суспільний консенсус і сприяв формуванню спільної культури пам'яті.

Водночас до 2022 р. кількість урбанонімів, безпосередньо присвячених загиблим військовослужбовцям російсько-української війни, залишалася відносно невеликою. Це пояснювалося як обережністю місцевої влади щодо персональних найменувань, так і прагненням дотримуватися встановлених законодавством процедур. Проте саме в цей період були закладені організаційні та правові механізми, які після початку повномасштабного вторгнення дозволили значно активізувати процес меморіалізації.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 р. суттєво змінило підходи до формування символічного простору українських міст. Якщо у 2014–2021 рр. головним напрямом топонімічної політики було увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні та окремих учасників антитерористичної операції, то після 2022 р. у центрі уваги опинилися військовослужбовці, добровольці, волонтери та цілі військові формування, які брали участь у відсічі широкомасштабної агресії Росії (На честь Героїв Попасної, 2022).

Івано-Франківськ став одним із перших обласних центрів України, де після початку повномасштабної російської агресії було активізовано процес деколонізації міського топонімічного простору. У квітні 2022 р. Івано-Франківська міська рада ухвалила рішення про перейменування низки

вулиць, назви яких були пов'язані з російською історією та культурою. Подальші рішення приймалися за результатами роботи міської комісії з найменування об'єктів благоустрою, громадського обговорення та розгляду на пленарних засіданнях міської ради (Рішення Івано-Франківської міської ради, 2022).

Важливою особливістю франківської моделі стало поєднання двох взаємопов'язаних процесів: деколонізації та меморіалізації. Усунення назв, пов'язаних із російською імперською та радянською спадщиною, відбувалося одночасно із заповненням символічного простору назвами, що репрезентували українську державність, визвольну боротьбу та сучасну російсько-українську війну. Такий підхід відповідав рекомендаціям Українського інституту національної пам'яті щодо наповнення топонімічного простору новими українськими смислами (Український інститут, 2023: 23).

Важливим чинником подальшої трансформації топонімічного простору стало ухвалення Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» (2023), який сформував правові засади завершення процесу деколонізації публічного простору та усунення назв, пов'язаних із російською імперською політикою й культурним впливом (Закон України, 2023). Для Івано-Франківська, де основний етап декомунізації було реалізовано ще у 1990-х рр., прийняття цього закону ознаменувало перехід до нового етапу топонімічної політики. Його реалізація була спрямована не лише на перегляд окремих урбанонімів, пов'язаних із російською культурною та імперською спадщиною, а й на активізацію меморіалізації сучасної російсько-української війни шляхом присвоєння об'єктам міського простору імен полеглих захисників України, добровольців та інших новітніх героїв.

Характерною рисою топонімічної політики Івано-Франківська у 2022–2025 рр. стало використання кількох моделей меморіалізації. Першу групу становлять персональні урбаноніми, названі на честь загиблих військовослужбовців, добровольців і громадських діячів, які віддали життя за незалежність України. Такі рішення приймалися після відповідних звернень родин, військових підрозділів або громадських організацій та проходили встановлену законом процедуру громадського обговорення (Скільки топонімів, 2024).

Другу групу утворюють колективні меморіальні назви, присвячені окремим військовим підрозділам, героїчним оборонним операціям або містам, які стали символами українського спро-

тиву. Саме ця категорія урбанонімів найбільш активно розвивалася після початку повномасштабної війни.

Третім напрямом стало присвоєння назв на честь визначних діячів українського державотворення, духовних лідерів та учасників визвольного руху ХХ ст., що дозволило поєднати сучасну боротьбу України з попередніми етапами національно-визвольних змагань.

Такий комплексний підхід свідчить про прагнення міської громади сформувати єдиний історичний наратив, у якому герої сучасної війни розглядаються як продовжувачі багатовікової боротьби українського народу за власну державність.

У 2022–2025 рр. у топонімічному просторі Івано-Франківська з'явилася низка назв, які безпосередньо пов'язані з російсько-українською війною. Одним із найвідоміших прикладів стало присвоєння назви вулиця Віталія Мерінова (На честь Да Вінчі й Мерінова, 2023). Відомий спортсмен, борець Сил спеціальних операцій та громадський діяч загинув у січні 2024 р. під час виконання бойового завдання. Його ім'я стало символом самопожертви, громадянської відповідальності та незламності українського суспільства. Символічне значення має і поява вулиці Героїв Попасної. Назва увічнює мужність українських військовослужбовців, які обороняли місто Попасна Луганської області у 2022 р. На відміну від персональних найменувань, вона репрезентує колективний подвиг захисників України (На честь Героїв Попасної, 2022). Аналогічне смислове навантаження має вулиця Героїв Миколаєва, яка вшановує оборонців міста, що стало одним із ключових форпостів півдня України у перші місяці повномасштабної війни («Героїв Миколаєва», 2022).

На початок 2025 р. топонімічний простір Івано-Франківської міської громади налічував шість вулиць та один сквер, названі на честь полеглих захисників України. Присвоєння їхніх імен об'єктам міського простору стало одним із ключових напрямів меморіалізації сучасної російсько-української війни, засобом увічнення пам'яті про загиблих воїнів та виявом вдячності громади за їхній внесок у захист української державності (Василя Сліпака, Степана Чуйка, Романа Шимановського, Віталія Мерінова, Дмитра Коцюбайла на позивний «Да Вінчі», Любомира Лукача та сквер імені Андрія Клуби) (Скільки топонімів, 2024).

Поряд із сучасними військовими героями міська рада продовжила увічнювати постаті, які символізують історичну тяглість українського державотворення. Так, у топонімічному просторі міста з'явилися або були закріплені назви, присвячені

Любомиру Гузару, Мирославу Симчичу, а також іншим визначним діячам українського національного руху. Таке поєднання різних історичних періодів формує безперервний образ боротьби українського народу за свободу (Скільки топонімів, 2024).

Водночас значна кількість нових назв пов'язана не лише з окремими особами, а й із військовими формуваннями, географією бойових дій та символами сучасного українського спротиву. Це є характерною рисою сучасної української політики пам'яті, яка дедалі більше орієнтується на меморіалізацію подій російсько-української війни.

Важливою особливістю Івано-Франківська стало широке залучення громадськості до процесу найменування та перейменування міських об'єктів. Значна частина ініціатив походила від родин загиблих військовослужбовців, ветеранів, громадських організацій, істориків та місцевих краєзнавців. Обговорення проєктів рішень здійснювалися на засіданнях профільної комісії, громадських слуханнях і в електронному форматі, що забезпечувало відкритість процедури та врахування позиції мешканців міста. Такий механізм відповідає сучасним європейським підходам до формування політики пам'яті, коли локальна громада виступає безпосереднім учасником процесу меморіалізації.

Увічнення пам'яті захисників України в топонімічному просторі Івано-Франківська є одним із провідних напрямів реалізації місцевої політики пам'яті в умовах російсько-української війни. Починаючи з 2014 р., у місті сформувалася послідовна практика присвоєння об'єктам міського простору імен полеглих військовослужбовців, добровольців, Героїв Небесної Сотні та інших учасників боротьби за незалежність України. Після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 р. цей процес набув особливої інтенсивності та поєднався з реалізацією державної політики деколонізації топонімії. Унаслідок цього топонімічний простір Івано-Франківська став не лише засобом увічнення пам'яті про полеглих захисників, а й важливим інструментом формування локальної історичної пам'яті, консолідації міської громади та утвердження української національної ідентичності. Поряд із перейменуванням вулиць у місті створюються меморіальні об'єкти, проводяться щомісячні заходи «Дзвін пам'яті», розширюються практики громадського вшанування загиблих захисників, що свідчить про системний характер формування нового символічного простору міста (У Івано-Франківську відбувся «Дзвін пам'яті», 2025).

Висновки. Увічнення пам'яті захисників України в топонімічному просторі Івано-Франківська у 2014–2025 рр. стало важливою складовою

місцевої політики пам'яті та одним із найбільш помітних проявів трансформації символічного простору міста. Проведене дослідження засвідчує, що розвиток міської топоніміки безпосередньо відображав зміни суспільно-політичної ситуації в Україні та еволюцію державної гуманітарної політики.

Перший етап (2014–2021 рр.) характеризувався поступовим переходом від завершення процесів декомунізації до вшанування Героїв Небесної Сотні та учасників антитерористичної операції й операції Об'єднаних сил. Саме в цей період були сформовані основні механізми взаємодії органів місцевого самоврядування, істориків, громадськості та родин загиблих військовослужбовців щодо присвоєння нових назв міським об'єктам.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації у 2022 р. стало визначальним чинником якісно нового етапу розвитку топонімічної політики. На відміну від попередніх років, меморіалізація захисників України перетворилася на один із головних напрямів формування символічного простору міста. Одночасно відбувалися процеси деколонізації, усунення назв, пов'язаних із російською імперською спадщиною, та наповнення топонімічного простору новими українськими смислами.

Встановлено, що сучасна топонімічна політика Івано-Франківська поєднує кілька взаємопов'язаних моделей меморіалізації: персональне вшанування загиблих військовослужбовців, увічнення героїчних сторінок російсько-української війни через колективні меморіальні назви, а також збереження історичної тяглості українського державотворення шляхом найменування об'єктів на честь діячів визвольного руху ХХ ст. Такий підхід сприяє формуванню цілісного історичного наративу, у якому сучасні захисники України постають продовжувачами багатовікової боротьби українського народу за незалежність.

Особливістю Івано-Франківська є активна участь місцевої громади, істориків, краєзнавців та громадських організацій у виробленні топонімічної політики. Це забезпечує поєднання загальнодержавних принципів політики пам'яті з локальними історичними традиціями та сприяє формуванню суспільного консенсусу щодо вшанування новітніх героїв. Таким чином, топонімічна меморіалізація захисників України стала одним із найважливіших інструментів конструювання сучасної історичної пам'яті, зміцнення української національної ідентичності та переосмислення міського символічного простору. Подальше вивчення цього процесу є перспективним напрямом досліджень історичної урбаністики, студій пам'яті та регіональної історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ассман А. Довга тінь минулого. Меморіальна культура та історична політика. Київ : Дух і Літера, 2014. 440 с.
2. Габорах М. Назви поселень Івано-Франківщини (Бойківщина, Гуцульщина та Опілля) : історико-етимологічний словник. Івано-Франківськ : ОІППО ; Снятин : Прут Принт, 2007. 200 с.
3. Габорах М. Топонімія Галицької Гуцульщини : етимологічний словник-довідник. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2011. 656 с.
4. Гаврилів Б. Івано-Франківськ у минулому і сучасності. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. 352 с.
5. Гальбвакс М. Соціальні рамки пам'яті. Ніка-Центр, 2020. 312 с.
6. «Героїв Миколаєва»: у Івано-Франківську відбулось перейменування вулиць. ТРК МАРТ. 2022. 13 квітня. URL: <https://trkmart.tv/heroyiv-mykolayeva-u-ivano-frankivsku-vidbulos-pereyrenuvannya-vulyts/>
7. Гирич І. Українська історія: через ідентичність до держави. Київ : Українські пропілеї, 2021. 270 с.
8. Закон України «Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій» від 24 травня 2012 р. № 4865-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4865-17>
9. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 р. № 317-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19>
10. Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» від 21 березня 2023 р. № 3005-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20>
11. Касьянов Г. Past Continuus: історична політика 1980-х – 2000-х. Україна та сусіди. Київ : Laurus, 2018. 420 с.
12. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії : нарис сусп.-політ. руху (XIX ст. – 1939). Івано-Франківськ, 1993. 199 с.
13. Монолатій І. Діри пам'яті. Як пам'ятуючи, місто забуває. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2017. 160 с.
14. На честь Героїв Попасної на Франківщині названо вулицю. Вчасно. 2022. 14 квітня. URL: <https://vchasnoua.com/news/na-chest-heroiv-popasnoi-na-frankivshchyni-nazvano-vulytsiu/>
15. На честь Да Вінчі й Мерінова. Суспільне Івано-Франківськ. 2023. В Івано-Франківській громаді перейменували дев'ять вулиць. Суспільне Івано-Франківськ. 15 червня. URL: <https://susplne.media/ivano-frankivsk/496777-na-cest-da-vinci-j-merinova-v-ivano-frankivskij-gromadi-perejmenuvali-devat-vulic/>
16. Рішення Івано-Франківської міської ради від 13.04.2022 № 71-22. URL: https://www.namvk.if.ua/dt/696507/?utm_source=chatgpt.com
17. Скільки топонімів на Франківщині перейменували на честь загиблих військових у російсько-українській війні. Суспільне Івано-Франківськ. 2024. 7 березня. URL: <https://susplne.media/ivano-frankivsk/699082-skilki-toponimiv-na-frankivshchyni-perejmenuvali-na-cest-zagiblih-vijskovih-u-rosijsko-ukrainskij-vijni/>
18. У Івано-Франківську відбувся «Дзвін пам'яті» за загиблими захисниками України. Івано-Франківська обласна рада. Офіційний вебсайт. 2025. 28 березня. URL: https://orada.if.ua/u-ivano-frankivsku-vidbuvsya-dzvin-pamyati-zagiblymy-zahysnykam-ukrayiny/?utm_source=chatgpt.com
19. Український інститут національної пам'яті. Збірник матеріалів, рекомендацій і документів щодо виконання вимог Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» / за заг. ред. М. Тахтаулової. Київ : Смолоскип, 2023. 42 с.
20. Яцій В. Ойконімія Івано-Франківської області : історико-етимологічний словник. Київ : Наук. думка, 2015. 388 с.
21. Halbwachs M. On Collective Memory. Chicago : University of Chicago Press, 1992. 244 p.
22. Nora P. Realms of Memory. New York : Columbia University Press, 1996. 642 p.

REFERENCES

1. Assmann, A. (2014). *Dovha tin mynuloho. Memorialna kultura ta istorychna polityka* [The Long Shadow of the Past. Memorial Culture and Historical Politics]. Kyiv: Dukh i Litera. 440 [in Ukrainian].
2. Haborak, M. (2007). *Nazvy poselen Ivano-Frankivshchyny (Boikivshchyna, Hutsulshchyna ta Opillia): istoryko-etymolohichnyi slovnyk* [Place Names of Ivano-Frankivsk Region (Boykivshchyna, Hutsulshchyna and Opillia): Historical and Etymological Dictionary]. Ivano-Frankivsk: OIPPO; Sniatyn: Prut Prynt. 200 [in Ukrainian].
3. Haborak, M. (2011). *Toponimiia Halytskoi Hutsulshchyny: etymolohichnyi slovnyk-dovidnyk* [Toponymy of Galician Hutsulshchyna: Etymological Dictionary-Handbook]. Ivano-Frankivsk: Misto NV. 656 [in Ukrainian].
4. Havryliv, B. (2010). *Ivano-Frankivsk u mynulomu i suchasnosti* [Ivano-Frankivsk: Past and Present]. Ivano-Frankivsk: Nova Zoria. 352 [in Ukrainian].
5. Halbvaks, M. (2020). *Sotsialni ramky pam'iaty* [The Social Frameworks of Memory]. Kyiv: Nika-Tsentr. 312 [in Ukrainian].
6. *Heroiv Mykolaieva: u Ivano-Frankivsku vidbulosia pereimenuvannya vulyts* [Heroes of Mykolaiv: Streets Renamed in Ivano-Frankivsk]. (2022, April 13). TRK MART. Retrieved from <https://trkmart.tv/heroyiv-mykolayeva-u-ivano-frankivsku-vidbulos-pereyrenuvannya-vulyts/> [in Ukrainian].
7. Hyrych, I. (2021). *Ukrainska istoriia: cherez identychnist do derzhavy* [Ukrainian History: Through Identity to Statehood]. Kyiv: Ukrainski Propilei. 270 [in Ukrainian].
8. *Zakon Ukrainy Pro prysvoiennia yurydychnym osobam ta obiekтам prava vlasnosti imen (psevdonimiv) fizychnykh osib, yuvileinykh ta sviatkovykh dat, nazv i dat istorychnykh podii* [On Assigning to Legal Entities and Objects of Property the Names (Pseudonyms) of Individuals, Anniversary and Festive Dates, Titles and Dates of Historical Events]. No. 4865-VI (May 24, 2012). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4865-17> [in Ukrainian].

9. Zakon Ukrainy Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symvoliky [On the Condemnation of the Communist and National Socialist (Nazi) Totalitarian Regimes in Ukraine and the Prohibition of Propaganda of Their Symbols]. No. 317-VIII (April 9, 2015). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19> [in Ukrainian].
10. Zakon Ukrainy Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoi polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii [On the Condemnation and Prohibition of Propaganda of Russian Imperial Policy in Ukraine and the Decolonization of Toponymy]. No. 3005-IX (March 21, 2023). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20> [in Ukrainian].
11. Kasianov, H. (2018). Past Continuous: istorychna polityka 1980-kh – 2000-kh. Ukraina ta susidy [Past Continuous: Historical Politics of the 1980s–2000s. Ukraine and Its Neighbours]. Kyiv: Laurus. 420 [in Ukrainian].
12. Kuhutiak, M. (1993). Halychyna: storinky istorii: narys suspilno-politychnoho rukhu (XIX st. – 1939 r.) [Galicia: Pages of History. An Essay on the Socio-Political Movement (19th Century – 1939)]. Ivano-Frankivsk. 199 [in Ukrainian].
13. Monolatii, I. (2017). Dyr pamiati. Yak pamiataiuchy, misto zabuvaie [Holes of Memory. How Remembering, the City Forgets]. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV. 160 [in Ukrainian].
14. Na chest Heroiv Popasnoi na Frankivshchyni nazvano vulytsiu [A Street in Ivano-Frankivsk Region Named in Honour of the Heroes of Popasna]. (2022, April 14). Vchasno. Retrieved from: <https://vchasnoua.com/news/na-chest-heroiv-popasnoi-na-frankivshchyni-nazvano-vulytsiu> [in Ukrainian].
15. Na chest Da Vinchi y Merinova. V Ivano-Frankivskii hromadi pereimenuvaly deviat vulyts [In Honour of Da Vinci and Merinov: Nine Streets Renamed in the Ivano-Frankivsk Community]. (2023, June 15). Suspilne Ivano-Frankivsk. Retrieved from: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/496777-na-cest-da-vinci-j-merinova-v-ivano-frankivskij-gromadi-pereimenuvali-devat-vulic/> [in Ukrainian].
16. Ivano-Frankivska miska rada. (2022). Rishennia vid 13.04.2022 № 71-22 «Pro pereimenuvannia vulyts» [Decision of the Ivano-Frankivsk City Council dated April 13, 2022 No. 71-22 "On the Renaming of Streets"]. Retrieved from <https://www.namvk.if.ua/dt/696507/> [in Ukrainian].
17. Skilky toponimiv na Frankivshchyni pereimenuvaly na chest zahyblykh viiskovykh u rosiisko-ukrainskii viini [How Many Toponyms in Ivano-Frankivsk Region Were Renamed in Honour of Soldiers Killed in the Russian-Ukrainian War]. (2024, March 7). Suspilne Ivano-Frankivsk. Retrieved from: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/699082-skilki-toponimiv-na-frankivshchyni-pereimenuvali-na-cest-zagiblih-vijskovih-u-rosijsko-ukrainskij-vijni/> [in Ukrainian].
18. U Ivano-Frankivsku vidbuvsia "Dzvin pamiati" za zahyblymy zakhysnykamy Ukrainy [The "Bell of Memory" Ceremony for Fallen Defenders of Ukraine Took Place in Ivano-Frankivsk]. (2025, March 28). Ivano-Frankivska Oblasna Rada. Official Website. Retrieved from: <https://orada.if.ua/u-ivano-frankivsku-vidbuvsya-dzvin-pamyati-za-zagyblymy-zahysnykamy-ukrainy/> [in Ukrainian].
19. Takhtaulova, M. (Ed.). (2023). Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiaty. Zbirnyk materialiv, rekomendatsii i dokumentiv shchodo vykonannia vymoh Zakonu Ukrainy "Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoi polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii" [Ukrainian Institute of National Memory. Collection of Materials, Recommendations and Documents on the Implementation of the Law of Ukraine "On the Condemnation and Prohibition of Propaganda of Russian Imperial Policy in Ukraine and the Decolonization of Toponymy"]. Kyiv: Smoloskyp. 42 [in Ukrainian].
20. Yatsii, V. (2015). Oikonimiia Ivano-Frankivskoi oblasti: istoryko-etymolohichni slovnyk [Oikonyms of Ivano-Frankivsk Region: Historical and Etymological Dictionary]. Kyiv: Naukova Dumka. 388 [in Ukrainian].
21. Halbwachs, M. (1992). On Collective Memory. Chicago: University of Chicago Press. 244 p.
22. Nora, P. (1996). Realms of Memory. New York: Columbia University Press. 642 p.

Дата першого надходження статті до видання: 29.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.09.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

